

Länsstyrelsen
Västerbotten

Datum
2024-11-08

Ärendebeteckning
6267-2024
Arkivbeteckning

1(4)

Finansdepartementet
fi.remissvar@regeringskansliet.se
fi.ofa.k.remiss@regeringskansliet.se

Yttrande med anledning av Utjämningskommitténs betänkande SOU 2024:50 *Nätt och jämnt – likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn* *Ert dnr Fi2024/01521*

Regeringskansliet har anmodat Länsstyrelsen i Västerbottens län att yttra sig över rubricerade betänkande.

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Västerbottens län (hädanefter kallad "länsstyrelsen") är positiv till den breda översyn som gjorts av utjämningsystemet, inklusive LSS-utjämnningen för kommunerna respektive inordnandet av riktade statsbidrag i det generella.

Länsstyrelsen välkomnar och tillstyrker Utjämningskommitténs förslag, och noterar att den föreslagna förändringen ligger helt i linje med synpunkter som länsstyrelsen och Västerbottens kommuner, i likhet med många andra kommuner i riket, sedan tidigare har påtalat. Kärnan i detta är behovet av en ökad kompensation för strukturella faktorer som gleshet och socioekonomi som inte är påverkbara. Vi ställer oss dock frågande till hur Vilhelmina, som enda kommun i Västerbotten, får en minskad summa i utjämning.

Verksamheten med personligt ombud, som stödjer personer med psykiska funktionsnedsättningar, finansieras genom riktade statsbidrag. Länsstyrelse vill flagga för en inte helt försumbar risk att denna utsatta grupp missgynnas i det fall dessa medel överförs till det generella statsbidraget.

Behovet av ett utjämningsystem

Länsstyrelsen anser att det är helt nödvändigt med ett utjämningsystem. Ett sådant system måste ta hänsyn till flera olika parametrar för att skapa både legitimitet och likvärdighet. Inte heller får ett utjämningsystem bygga in missriktade incitament.

Alla invånare i Sverige ska ha tillgång till en god och likvärdig välfärd, oavsett var i landet man är bosatt. Samtidigt skiljer sig förutsättningarna för detta mellan olika delar av Sverige. Det finns exempelvis betydande skillnader i skattekraft, folkmängd, åldersstruktur, bebyggelsestruktur och socioekonomiska

faktorer, såsom befolkningens utbildningsnivå och inkomst, mellan kommuner respektive mellan regioner. Dessa strukturella skillnader leder till att de ekonomiska förutsättningarna är väldigt olika, både på intäkts- och kostnadssidan. Det kommunalekonomiska utjämningsystemet syftar till att skapa likvärdiga ekonomiska förutsättningar att tillhandahålla välfärdstjänster och annan samhällsservice – dessa skillnader till trots. Detta syfte ställer krav på en långtgående utjämning av skattekraft och strukturella kostnadsskillnader i kommunsektorn.

Utjämningskommittén har haft i uppdrag att göra en bred översyn av systemet för kommunalekonomisk utjämning och LSS-utjämnings samt vid behov föreslå förändringar. I uppdraget har också ingått att se över vilka av dagens riktade statsbidrag som skulle kunna inordnas i det generella statsbidraget till kommunsektorn. Därutöver har kommittén haft i uppdrag att lämna förslag på åtgärder för att motverka höga och ökande skattesatser i kommuner och regioner, inklusive åtgärder för att minska risken för negativa bieffekter av inkomstutjämnings på tillväxten.

Syftet med uppdraget har varit att säkerställa att utjämningsystemet ger kommuner och regioner likvärdiga ekonomiska förutsättningar att erbjuda välfärd och andra kommunala tjänster, även om det finns skillnader i skattekraft och strukturella förhållanden. I ett tilläggsdirektiv (*Dir. 2023:56*), angavs att kommittén även skulle föreslå åtgärder för att motverka höga och ökande skattesatser i kommuner och regioner, inklusive åtgärder för att minska risken för negativa effekter av inkomstutjämnings på tillväxten.

I utredningen föreslås att utjämningsystemet ändras från att omfatta nuvarande *fyra delar* (inkomstutjämning, kostnadsutjämning, strukturbidrag och införandebidrag) till *sex delar* (inkomstutjämning, kostnadsutjämning, bidrag för svagt befolkningsunderlag, fast införandebidrag, ersättning för eftersläpning och införandebidrag).

Konsekvenser av de föreslagna förändringarna

De av Utjämningskommitténs föreslagna förändringarna innebär att glesa kommuner, kommuner med liten folkmängd och de socioekonomiskt svagare kommunerna i genomsnitt får en positiv förändring. Socioekonomiskt starkare kommuner med stor folkmängd eller tät bebyggelsestruktur får i genomsnitt en negativ förändring. Det är förändringarna i kostnadsutjämning som är den främsta orsaken bakom förändringarna på kommungruppsnivå.

Den kommungrupp som får den största negativa förändringen med 947 kronor per invånare i genomsnitt är pendlingskommuner nära storstad. Största positiva förändringen på 1 618 kronor per invånare i genomsnitt har kommungruppen pendlingskommuner nära mindre tätort.

Västerbotten är till ytan Sveriges näst största län med många av landets till folkmängden minsta kommuner. Fem av länets kommuner har idag en folkmängd som understiger 3 000 invånare, samtidigt som dessa kommuner har

det fulla primärkommunala ansvaret. Dessutom med en synnerligen ogynnsam demografisk struktur.

Enligt kommitténs förslag skulle förändringen för dessa kommuner (per invånare) bli:

Kommun	Förslag (kr)	Förändring (kr)
Bjurholm	36 686	2 929
Dorotea	40 740	4 528
Malå	34 391	4 235
Sorsele	36 794	950
Åsele	36 143	3 952

Det kan vid en första anblick synas vara stora förändringar och stora totalsummor för dessa kommuner, men då den föreslagna beräkningsmodellen i större utsträckning än hittills tar hänsyn till gleshet och socioekonomi blir detta det givna utfallet.

Länsstyrelsen ser positivt på den föreslagna modellen och det utfall den leder fram till. Det är enligt vår uppfattning helt nödvändigt med ett utjämningsystem som ger de minsta och glesaste kommunerna en rimlig kompensation för de strukturella faktorer kommunerna inte själva råder över. Det kan i sammanhanget förtjäna att nämnas att detta dessutom är kommuner som lämnar *betydande* bidrag till den svenska bruttonationalprodukten genom sin produktion av framför allt skogsråvara och elkraft.

Länsstyrelsen i Västerbotten välkomnar således Utjämningskommitténs förslag, och ser att tyngdpunkten till förändring ligger i de delar som Länsstyrelsen och länets kommuner har påtalat under en flera år, dvs. behovet av omfördelning mellan kommuner i de delar som berör gleshet. En besvärande följdfråga måste emellertid ställas: Är förslaget tillräckligt? Svaret är att det troligen inte är det, men det är ändå ett steg i rätt riktning. Vi ställer oss också frågande till hur Vilhelmina, som enda kommun i Västerbotten, får en minskad summa i utjämnning. Vilhelmina sliter hårt med en minskande och åldrande befolkning och stora avstånd.

De stora skillnaderna i skattesatser mellan kommunerna i riket är en närmast övertydlig indikator på att förslaget inte kommer att vara tillräckligt. En annan indikator är de prognoser som kommer från kommuner i Sveriges om resultatet för 2024. SKR:s sammanställning visar att mer än hälften av Sveriges kommuner beräknas gå med underskott 2024. Analysen visar dessutom en klar övervikt för kommuner som redan har en hög skattesats och en betydande gleshet. Detta visar sammantaget på att en omfördelning av ekonomiska resurser till dessa kommuner är nödvändig.

Inordnande av riktade statsbidrag i det generella statsbidraget

Utjämningskommittén föreslår att 17 riktade statsbidrag ska inordnas i det generella statsbidraget till kommunsektorn. Länsstyrelsen instämmer på en övergripande nivå i den beskrivning som ges i betänkandet kring hanteringen och konsekvenserna av statsbidragen, och ser positivt på en förändring i syfte att minska antalet statsbidrag till förmån för det generella statsbidraget.

För att ta ett exempel från Västerbotten: Vindelns kommun – en kommun med 5 400 invånare – har att hantera ett tjugotal statsbidrag enbart riktade till skolan. Det minsta av dessa statsbidrag ger kommunen 7 500 kronor i intäkter, vilket då bör ställas i relation till allt det arbete som behöver läggas ner på ansökning och redovisning av bidraget.

När det gäller kommitténs förslag att inordna statsbidraget för personligt ombud i det generella statsbidraget ser emellertid länsstyrelsen ett antal problem som vi vill lyfta fram. Om det riktade statsbidraget för personligt ombud tas bort kommer även den förordning som styr uppdraget, målgruppen, samverkan, hantering av systembrister, uppföljning m.m. att försvinna. Därmed finns stor risk att verksamheten framgent kommer att se olika ut mellan kommunerna. Länsstyrelsen bedömer att det behöver finnas någon form av styrmedel för denna verksamhet och målgrupp. Om det riktade statsbidraget försvinner bör det utredas vidare om verksamheten med personligt ombud i stället ska lagreglernas.

Länsstyrelsen saknar en konsekvensbeskrivning av förslaget liksom en barnkonsekvensanalys då verksamheten med personligt ombud även möter klienter med hemmavarande barn under 18 år. Länsstyrelsen ser att det finns en stor risk att förslaget även ytterligare förstärker den redan ojämlika tillgången till personligt ombud i landet då verksamheten inte är obligatorisk. Länsstyrelsen vill lyfta rekommendationerna från FN-kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning gällande allas likhet inför lagen, där verksamheten personligt ombud är en viktig funktion för att säkerställa att personer med funktionsnedsättning får sina rättigheter uppfyllda.

Yttrandet har beslutats av landshövding Helene Hellmark Knutsson efter fördragning av länsrådet Lars Lustig.

Helene Hellmark Knutsson
Landshövding

Lars Lustig
Länsråd